

VZPOSTAVLJANJE DIPLOMATSKIH ORGANIZACIJ NOVIH MAJHNH DRŽAV²

Povzetek. *Ko so nove majhne države pri svojem nastanku postavljene pred nalogo ustanoviti svojo diplomatsko organizacijo, se soočajo z vrsto problemov. Gre predvsem za sociološke, organizacijske in jezikovne probleme. Omejenost kadrovskih potencialov je praviloma nerešljiva, omiliti jo je mogoče z načrtnim novačenjem visokošolskih diplomantov, kar vpliva pozitivno na nujno profesionalizacijo diplomatske službe. Njena organizacija mora izhajati iz specifik internega in eksternega komuniciranja, pri tem pa se pokaže potreba po funkcioniranju nacionalnega jezika tudi kot diplomatskega.*

Ključni pojmi: *diplomacija, organizacija, država, nova, majhna, omejenost kadrovskih potencialov, diplomatski jezik, terminologija.*

Slovenija je kot država nastala v času po padcu berlinskega zidu in s tem simboliziranega zloma komunizma v Evropi, kar je pomenilo tudi propad bipolarne mednarodne ureditve, ki je kot taka morebiti še najbolj prišla do izraza ravno v Evropi.

V takih okoliščinah je Slovenija nastala kot nova in kot majhna država.

Kot nova zato, ker je bil to, gledano z današnje perspektive, zadnji³ val nastanka novih držav, zaznan predvsem v Evropi (Rupel 1994, 11; Benčina in Simoniti 1994, 7). Predzadnji val nastajanja novih držav se zaključuje pretežno v sedemdesetih letih tega stoletja, ko je v času silovite dekolonizacije večina na afriškem in

¹ Milan Jazbec, dipl. novinar in dipl. obramboslovec, Ministrstvo za zunanje zadeve R Slovenije, pooblaščen minister v Veleposlaništvu RS v Stockholmu, Kraljevina Švedska.

² Članek odraža avtorjeve osebne poglede na obravnavano tematiko in je prirejen povzetek njegove uvodne študije iz zbornika tekstov "Diplomacija in Slovenci", ki bo v kratkem izšel pri celovški založbi Drava.

³ Z današnjega zornega kota sicer lahko govorimo o zadnjem valu nastajanja novih držav, ne moremo pa tako govoriti z vidika bodočega političnega razvoja. Tudi o kandidatih za "razpad" in s tem za nove države bi bilo težko in nevhvalno govoriti z zanesljivostjo. Je pa z vidika možnega odgovora na tako vprašanje poučno spoznanje, da so v tem stoletju nove države nastajale v štirih zaporednih valih (konec prve svetovne vojne, konec druge svetovne vojne, razpad kolonialnega sistema in zlom bipolarne blokavske ureditve). Ali torej lahko na osnovi tega predvidimo čas in področje naslednjih podobnih pretresov in možne "kandidate" za razpad in s tem nastanek naslednjega vala novih držav?

azijskem kontinentu nastalo približno 90 novih⁴, med njimi tudi precej majhnih držav (Sen 1988, 502).

Val nastanka novih držav ob začetku 90. let je korenito spremenil politični zemljevid stare celine (Langer in Pöllauer 1995, 10). Paradoksalno pa je, da so te spremembe povzročile določeno nestabilnost, ki je prejšnja bipolarna Evropa v enakem smislu ni poznala. Po svoje je to razumljivo, saj so politične elite na bivšem evropskem Vzhodu obvladovale notranjepolitično situacijo in jo vešče, seveda ne brez uporabe sile, brzdale. Sprostitvev nakopičenih in do tedaj zadrževanih političnih in družbenih energij je prinesla s sabo določeno intenzivno politično tektoniko, ki se je navzven manifestirala tudi kot nestabilnost, kljub deklariranim ambicijam po vzpostavljanju čvrstih demokratičnih režimov.

Kot majhna država pa je Slovenija nastala zato, ker je taka vsaj po dveh osnovnih, državo opredeljujočih kriterijih - to sta število prebivalcev in velikost teritorija.

V enem od manifestov slovenske državnosti, v znani 95. številki Nove revije (Samostojna Slovenija, marec 1990), je publicist Janez Stanič tedaj Slovenijo na osnovi teh dveh kriterijev opisal kot majhno državo in jo primerjal z njej podobnimi.

Stanič tako opredeljuje kot majhno državo tisto, ki ima do 10 milijonov prebivalcev in velikost ozemlja do 100.000 km². Ob bok Sloveniji, takrat verjetno tudi zaradi dodatne politične motivacije in poguma, postavlja v vsaki od navedenih skupin po 12 evropskih držav (vendar ne tistih najmanjših, "žepnih"), npr. Dansko, Belgijo, Irsko, Malto, Izrael itd. in dokazuje, da takšna država (tj. majhna) ni nič posebnega in redkega. Tudi njene sposobnosti in možnosti za preživetje ne bi smele biti zato kaj posebno slabše od velikih. Sicer se podrobneje in več s problematiko majhnih držav ukvarjajo npr. Bray in Packer (1993), Eisenstadt (1977), Fox (1959), Geser (1992), Höll (1983), Katzenstein (1991), Keohane (1969), Langer in Pöllauer (1995), Vital (1971) itd.⁵

Etabilirane demokratične nacionalne države, ki dajejo prevladujočo aktualno podobo evropskega kontinenta, so nastale v prejšnjih stoletjih. V tako dolgem časovnem razvoju je za njih normalno, da se že nekaj časa intenzivno pogovarjajo o integracijskih procesih, jih načrtno koncipirajo in izvajajo. Pomemben del teh procesov, ki s tem postaja opazna opredelitelvena značilnost nacionalne države v

⁴ Uporaba termina "nova" je relativna in se veže predvsem na sposobnost njegove delovne uporabe. Slovenija je nastala kot nova država, medtem ko so npr. Estonija, Latvija in Litva obnovile svojo državnost; Ukrajina in Belorusija sta bili že kot federativni enoti bivše Sovjetske zveze članici OZN in zato ne moreta biti sedaj povsem novi državi. Z uporabo termina "nova" (država) mislim, ob vseh njegovih omejitvah, na države, ki se v začetku 90. let, po padcu berlinskega zidu, kot samostojne in v tem času kot nove državne tvorbe pojavijo na političnem zemljevidu Evrope.

⁵ V pričujočem članku, kjer je država (nova, majhna) le uvod k predstavitvi dilem in problemov, s katerimi se pri svojem vzpostavljanju soočajo diplomatske organizacije takih držav, je definicija male države zgolj nakazana in zato dajem bralcu nekaj osnovnih virov za nadaljnje proučevanje. Dodajmo sicer še, da je proučevanje malih držav v začetku druge polovice tega stoletja opazno razgibala Anette Fox, pozneje pa izstopajo še Peter Katzenstein, Hans Geser ter Olmar Höll in Josef Langer. Avstrijsko društvo za sociologijo je celo svoj kongres leta 1994, ki je bil v Celovcu, posvetilo položaju majhnih držav v Evropi.

drugi polovici 20. stoletja, je tudi oddajanje določenega dela nacionalne suverenosti v centre teh integracij, torej izven svojih nacionalnih okvirov.

Najmarkantnejši primer takih povezovanj je gotovo Evropska zveza, s konceptom katere se vsaj v osnovi strinjajo vse zahodnoevropske države in se ji hočejo pridružiti tudi vse novonastale evropske države. To za nove države ni samo razvojna smer brez kakšne druge alternative (v bistvu bi bila alternativa samo de facto ali pa celo de iure vrnitev v prejšnji državni in politični okvir), ampak velikokrat postaja celo prestižno politično, zlasti notranjepolitično vprašanje.

Nove države so nastale ravno v času, ko poteka pospešeno prenašanje suverenosti izven nacionalnih državnih centrov v centrale integracij. To pa za njih ni niti enostavno niti zlahka sprejemljivo, saj so si komaj uspele priboriti lastno nacionalno državno suverenost in že se morajo pogovarjati o njeni okrnitvi, če hočejo biti polnopravne članice mednarodne skupnosti, v katero pa si želijo in v kateri vidijo možnost lastne uveljavitve.⁶

Pri zgodovinskem pregledu nastajanja majhnih držav bi vsekakor lahko izpostavili Westfalski mirovni kongres leta 1648 kot neke vrste najpomembnejšo izhodiščno točko obdobja (Benko 1987, 42; Satow 1979, 5; Sen 1988, 8), od katerega dalje opažamo na osnovi do tedaj bolj ali manj opaznih in včasih tudi že jasno formuliranih primerov diplomatske prakse, po eni strani rast diplomacije kot profesije in organizacije, po drugi strani pa spreminjajočo se rast in gibanje števila vedno novih držav v mednarodni skupnosti.

Za prvi pojav mednarodnih odnosov kot meddržavnih in s tem tudi zometke diplomacije, lahko štejemo nastanek plemenskih združb⁷ kot najzgodnejših "teritorializiranih družbenih skupin" (Benko 1987, 14), medtem ko za poznejši antični svet navedimo predvsem obdobje grških mestnih držav - polisov in njihovo intenzivno medsebojno (diplomatsko) komunikacijo (predvsem reševanje sporov) ter komunikacijo z ostalimi (trgovskimi) teritorializiranimi družbenimi skupinami in seveda rimski imperij, ki pa kljub svoji univerzalnosti (ali pa morebiti ravno zaradi nje) ni razvijal diplomatske funkcije.

Naslednja stoletja, sploh po razpadu rimskega imperija in njegovih velikih "naslednic" kot je bilo npr. kraljestvo Frankov, beležimo v Evropi razdeljenost na nepregledno množico fevdalnih tvorb, v času katerih je bila vojna (in ne mir) zaradi teženj po lastništvu teritorijev in ljudstev ter zaradi določanja meja normalno družbeno stanje.

V 14. in sploh v 15. stoletju je z vidika naše teme izrazito opazen in pomemben pojav in vzpon italijanskih srednjeveških držav, ki so s svojo vsestransko aktivnostjo dale neizbrisni pečat tej dobi. Njihova trgovska, merkantilistična

⁶ Suverenost nacionalnih držav in njeno prostovoljno zmanjševanje s prenašanjem določenega dela v centre integracij, ki jih te države same vzpodbujejo in organizirajo, je kot tema postalo aktualno ravno zadnja leta zlasti v novih državah. Dilema je očita, čeprav ni niti teoretično niti praktično raziskana in dorečena. Obstajajo mnenja (Cooper 1997), da je to normalno obnašanje razvitih sodobnih, postmodernih držav. Dodatno nekateri (Götschel 1997) zagovarjajo stališče, da države s takim prenosom, sploh majhne, dobijo dodatno možnost vplivanja na kreiranje politike, česar sicer ne bi smele.

⁷ Satow tako ugotavlja, da "ne manjka dokazov o tem, da je bilo pošiljanje odposlancev, ki so pričevali pogajanja, ustaljena praksa med primitivnimi ljudstvi in da sta bila njihov sprejem in tretman v mnogih primerih regulirana, pa čeprav samo na enostaven način, z navado in s tabuji." (1979, 3)

dejavnost je bila spremljana z drugimi, predvsem z živahnimi političnimi stiki, torej tudi z opazno, pomembno in učinkovito diplomatsko dejavnostjo.

Italijanske državnice, ki so povečale število držav, sploh majhnih, na stari celini, so intenzivno komunicirale med sabo (izrazito poudarjen odnos kompetitivnosti), obenem pa je bila zelo pomembna njihova komunikacija z ostalimi državami, zlasti s tistimi, s katerimi so trgovale.

Dejavnost italijanskih državic je z vidika nastanka in razvoja diplomacije posebej pomembna, ker v tem obdobju danes vidimo nastanek diplomacije v njenem osnovnem pomenu. Morebiti je v tem smislu najpomembnejše poudariti, da so te države vzpostavile obojestransko komunikacijo s svojimi diplomati v tujini: diplomati so svoje centrale obveščali o dogajanju v državi sprejemnici, centrale (tj. države pošiljateljice) pa so svoje diplomate v tujini obveščale o dogajanju doma. Takšno dvosmerno komuniciranje je ena izmed temeljnih in bistvenih dimenzij klasične in sodobne diplomacije (Benko 1987, 25).

Poleg italijanskih mestnih državic igrajo v evropskem gospodarskem in političnem življenju tistega časa opazno vlogo tudi flamska in nemška mesta v okviru trgovskega združenja Hansa in pa prodorni angleški trgovci, ki so uživali posebne privilegije angleške krone; z vidika razvoja diplomacije in diplomatskih veščin pa gre vsekakor tudi omeniti dejavnost Bizanca (Milašinović 1985).

V tem času se prične nezaustavljiv preboj zunanje trgovine v mednarodne odnose, kar predstavlja osnovo za prekomorsko ekspanzijo zahodnoevropskih držav in nastanek vodilnih evropskih sil (Anglija, Francija, Španija, Portugalska, Nizozemska) ter njihovih poznejših kolonialnih imperijev (podoben "skok" uspele še ZDA konec 19. stoletja, ko si zagotove še danes vodilno mesto v svetu).

Navedena ekspanzija povzroča oster konkurenčni boj med temi državami in jim omogoča ekonomsko in politično prevlado nad ostalimi. Razmerje konkurenčnega ravnotežja med njimi se podre šele proti koncu 19. stoletja, ko nastaneta iz te skupine, ob pridruženima novonastalima Nemčiji in Italiji (obe sta nastali z združitvijo številnih manjših držav), dva nasprotujoča si pola, ki se za delitev kolonij spopadeta v prvi svetovni vojni.

Procesi polarizacije in konfrontacije, zaradi katerih dokončno razpade dotedanje "univerzalno" ravnotežje moči, so tako s koncem prve svetovne vojne, ki je le še zaostрила mednarodna protislovja, zaradi katerih je nastala, pripeljali do propada Avstro-ogrškega imperija, iz katerega so kot nove države nastale Češkoslovaška, Jugoslavija in Madžarska. Razpade tudi Otomanski imperij, nastanejo pa Egipt, Sirija, Jordanija, Palestina in Irak (Sen 1988, 502).

Nasprotja, ki jih prva svetovna vojna ni uspela rešiti, vzpon nemškega rajha in zapleteni ter spreminjajoči se odnosi zahodnih držav do medtem nastale Sovjetske zveze, vse to je pripeljalo do druge svetovne vojne.

Po njenem koncu in razmahu blokvske polarizacije smo v šestdesetih in sedemdesetih letih priča silovitemu valu dekolonizacije in nastanku približno devetdesetih novih držav kot posledice razpada britanskega, francoskega, nizozemskega, belgijskega in portugalskega imperija (Mlinar, v: Langer in Pöllauer 1995, 163). S simbolnim padcem berlinskega zidu konec osemdesetih let nastane, v dosedaj zadnjem valu, 22 novih držav, propadejo pa sovjetski, jugoslovanski in

češkoslovaški imperij. Med novimi državami predzadnjega in zadnjega vala je precejšnje število majhnih držav.⁸

Lahko bi rekli, da se nove majhne države pri vzpostavljanju svojih diplomatskih organizacij srečujejo z vrsto problemov.

Verjetno so najvažnejši naslednji trije vsebinski sklopi:

- finančni problemi,
- kadrovske resursi,
- organizacijski problemi.

Vsi trije sklopi so zahtevni in nobenega izmed njih ni mogoče obiti.

Glede na omejen obseg tega članka si bomo v nadaljevanju prva dva sklopa ogledali le okvirno in nakazali nekatere dileme, tretjega pa bomo predstavili podrobneje.

Nove, in še posebej majhne države, imajo že itak omejena finančna sredstva. Kadar se take države znajdejo na začetku svoje poti, ob uri nič, je ta vidik še zahtevnejši. Ves državni sistem je potrebno vzpostaviti v čimkrajšem času, kar zahteva enormno velik finančni vložek v relativno zelo kratkem času. Poleg tega je potrebno najosnovnejše državotvorne funkcije (diplomacija, obramba) zgraditi praviloma iz nič.

Te države so, kot smo že omenili, nastale z razpadom večnacionalnih držav (ideoloških imperijev), kar pomeni, da posamezni deli teh držav, praviloma nacionalno zaokroženi, kljub določeni in (zelo) relativni samostojnosti pač niso imeli v prejšnjih skupnih državah v bistvu nikakršnih pristojnosti vsaj na dveh področjih: pri diplomaciji in vojski.

Sredstva, potrebna za vzpostavitev navedenih dveh državnih podsistemov, so zato relativno največja, naloga pa najbolj zahtevna. Pri tem je pomembno še to, da je vojaška organizacija draga zaradi velikih investicij v vojaško opremo, diplomatska pa zaradi vzpostavljanja predstavniške mreže v tujini.

Nobena država, kar brez izjeme velja tudi za majhne, seveda ne more brez diplomatske mreže v tujini. Tudi ob precejšnji meri racionalnosti število diplomatsko-konzularnih predstavništev (DKP) ne more biti manjše od petindvajset do trideset.⁹

Fiksni stroški take investicije so zelo veliki: najemi oz. nakupi nepremičnin (najem je praviloma tako visok, da se nakup nepremičnine izplača že po desetih letih njenega siceršnjega najema) in njihovo vzdrževanje, stroški komunikacij in seveda stroški vseh ostalih potreb zaradi vsaj približnega upoštevanja siceršnje

⁸ Tako bi si tudi lahko postavili vprašanje, ali ne bi morebiti držalo, da si ob koncu 20. stoletja, ko v obdobju dekolonizacije propadejo kolonialni imperiji in se zruši tudi bipolarna blokovska ureditev, več ali manj iste države v okviru evropskih integracijskih procesov po eni strani skušajo združiti evropski trg blaga, kapitala in delovne sile, po drugi strani pa obdržati prednost pred ostalimi, sploh novimi državami - prednost, ki so jo te iste države vzpostavljale več predhodnih stoletij.

⁹ To število (25-30) dobimo že ob zelo racionalnem upoštevanju pravila, da v bistvu mora npr. evropska država imeti diplomatsko-konzularna predstavništva v sosednjih državah (predvsem v teh državah so praviloma ne le veleposlaništva, ampak tudi konzulati), v najpomembnejših svetovnih centrih (npr. stalne članice VS OZN, sedeži mednarodnih organizacij in svetovna gospodarska središča), v državah članicah EU in NATO ter v državah, kjer živijo večje skupine njenih izseljencev, prav tako pa je do določene mere treba vsekakor upoštevati še princip reciprociote.

ravni standarda takih predstavništva itd. In če omenimo še investiranje v kadre: po spet zelo približnih izračunih stane diplomat, recimo slovenski, ki ima deset let delovnih izkušenj, najmanj en štiriletni mandat v tujini in opravljeno kakšno dodatno diplomatsko usposabljanje, med 300.000 - 400.000 USD.

Ko so enkrat finančne težave vsaj za silo urejene, četudi dostikrat s precejšnjo mero improvizacij, se pojavi naslednji problem: omejenost kadrovskih resursov.

Majhna država, pač odvisno od njene majhnosti, ne more shajati z manj kot 100 - 300 diplomatskega in ostalega osebja (razmerje 2:1 v prid diplomatov), upoštevajoč tako zunanje ministrstvo kot predstavništva v tujini skupaj.

Dodajmo za ilustracijo, da ima Slovenija 250 zaposlenih v diplomatski službi (polovica v zunanjem ministrstvu, polovica v DKP) in 45 DKP, Slovaška 400 - 60, Estonija 200 - 30, Latvija 350 - 28 in Danska 700 - 85, medtem ko Islandija precej odstopa (100 - 15), a je vsaj z vidika izrazito omejenih kadrovskih resursov tudi zato le manj primerljiva z ostalimi navedenimi državami (vse številke so zaradi njihovega spreminjanja in lažje primerljivosti zaokrožene).

Izsolati in usposobiti tolikšno število kadrov pa nikakor ni enostavno.

Kot najbolj banalen problem se seveda najprej pojavi čas: ob uri nič so takim državam na razpolago kvečjemu tisti, ki so prej delali v diplomatski organizaciji skupne države (v kolikor jih nova država hoče "prevzeti" in v kolikor so le-ti voljni ostati v diplomatski službi) in morebiti "zunanjepolitični" servis bivših zveznih enot, ki pa praviloma ni nikjer obvladoval posebnih diplomatskih veščin, saj zato niti ni bilo objektivnih pogojev.

Problem, ki je dolgoročno nerešljiv in tudi zato verjetno temeljni pri majhnih državah¹⁰, je omejenost kadrovskih resursov majhnih držav (Eisenstadt 1977; Geser 1992, 632). Le - te enostavno nimajo dovolj ljudi, ki bi zmogli, bili usposobljeni in konec koncev tudi želeli delati v državni službi. To je še posebej očitno v zunanje-politični službi (Rupel 1994, 151). Za marsikoga je poslovna kariera zanimivejša, bolje plačana, nekomu je bližje znanstvena itd.

Pri reševanju tega problema so majhne države razpete med dejstvo, da je potrebno diplomatsko osebje dolgoročno planirati in ga načrtno izobraževati, in med kratkoročne skušnjave, da v to službo novačijo osebje tudi po drugačnih kriterijih (npr. izrazito strankarsko kadrovanje). Slednje je še posebej zagatno pri novih državah, ki enostavno, kot že rečeno, ob uri nič nimajo "dovolj časa", da bi lahko delale izključno dolgoročno.

Primerjalna študija, ki bi analizirala tovrstno diplomatsko prakso držav, nastalih po padcu berlinskega zidu, bi vsekakor dala zelo zanimive in poučne izsledke. Verjetno pa lahko brez posebno velikega tveganja zapišemo, da je zelo pomemben vidik reševanja navedenih vprašanj v načrtnih prizadevanjih po izraziti profesionalizaciji diplomatske službe, za kar pa je najvažnejše stalno novačenje mladih visokošolskih diplomantov, ki diplomatsko uradniško piramido napolnjujejo od

¹⁰ Tako dr. Dušan Keber zelo jasno in decidirano pravi, da "temeljni problem majhne države je majhna količina človeških potencialov. (...) Ekstrapolacija k vse manjšim in manjšim državnim enotam nas pripelje v območje, ko začne delovati zakon kritične mase: za posamezne dejavnosti začne primanjkovati vrhunskih ali kolikor toliko sposobnih strokovnjakov". (1996, 136).

spodaj navzgor in ji na ta način krepijo temelj, in v stalnem izobraževanju diplomatov, tako doma kot še posebej v tujini.

Na ta način se lahko doseže vsaj troje ciljev:

- diplomatska organizacija kot čvrsta hierarhična struktura, organizirana v obliki piramide, se naravno krepi od spodaj navzgor,
- diplomatsko osebje se od začetka službe dodatno usposablja in izobražuje ter s tem kumulira tako praktične kot teoretične izkušnje, kar je za diplomatsko službo bistvenega pomena,
- že od začetnih korakov v diplomatski službi se zaradi udeleževanja takih šolanj ustvarja sistem mednarodnih (osebnih) zvez¹⁴, ki se v nadaljnjem delu oz. karieri krepi, ta sistem pa je nujen element siceršnje diplomatske učinkovitosti zaradi izrazito mednarodne naravnosti (in tudi kompetitivnosti) diplomacije kot profesije.

Organizacijski vidik je s stališča naše teme vsekakor med najpomembnejšimi.

Gre namreč, poenostavljeno rečeno, za vzpostavitev take organizacije diplomacije kot državnega podsistema, ki bo ob že itak omejenih finančnih in kadrovskih resursih omogočal kolikor je pač možno normalno funkcioniranje diplomacije.

Če je npr. možno z dobršno mero improviziranja zagotoviti sredstva in nekako tudi kadre, pa nikakor no možno na ta način uspeti pri organizacijski zasnovi. Tu se improvizacije krepko maščujejo in kar je seveda še slabše - negativne posledice so opazne šele čez določen čas, ne pa takoj.

Ker je diplomacija cehovska organizacija z relativno čvrstimi, celo togimi pravili delovanja, in kar je še posebej važno, ta organiziranost in to funkcioniranje je podvrženo mednarodni komparativnosti in kompetitivnosti z v bistvu enakimi (po namenu, cilju in organiziranosti), a starejšimi, izkušenejšimi in uveljavljenimi diplomacijami, je tu za resne države možna pravzaprav samo ena pot: upoštevati izkušnje in znanje etabliranih držav in jih ustrezno - tj. modelsko, primerjalno in prirejeno - uporabiti na svojem primeru.

Seveda to v praksi, kljub navidezni enostavnosti takšne ugotovitve, povzroča vrsto zagat.

Z modelskim principom mislimo predvsem na dejstvo, da je uporabno pridobiti od etabliranih držav informacije in znanje o njihovih organizacijskih zasnovah in izvedbah pri organiziranju zunanjih ministrstev. Te informacije so potrebne, da se pridobi zadostna količina znanja, primerjave med različnimi sistemi organiziranja in med različnimi praktičnimi izvedbami enakih ali podobnih organizacijskih pristopov.

S primerjalnim principom mislimo na dejstvo, da je potrebno opraviti primerjavo osnovnih objektivnih parametrov, ki opredeljujejo konkretno novo majhno

¹⁴ Osebnih kontakti, ki jih diplomat od začetka kariere dalje vzpostavlja s tujimi kolegi, so eno njegovih najpomembnejših "pripomočkov" za uspešno in dolgoročno delo v prid svoje države. Starejše, sploh upokojene generacije slovenskih diplomatov lahko hladnokrvno naštejejo vrsto osebnosti iz svetovne politike in diplomacije, ki jih osebno poznajo. Taka poznanstva ne bi bila možna, če ne bi le-ti desetletja delali v diplomatski službi in v napredovanju do najvišjih mest gradili takšne zveze. O tem, kako koristni so lahko za državo takšni stiki, seveda ni treba izgubljati besed.

državo, s tistimi, ki določajo tiste države, katerih informacije in znanja uporabljajo nove majhne države kot izhodišče za odločanje o lastni organizacijski zasnovi. S tako primerjavo "osebnih izkaznic" obeh držav, primerjane in primerjujoče, se približajo enakosti in različnosti obeh sistemov ter s tem zastavijo osnove za odločanje o načinu njihove lastne organizacije zunanjega ministrstva.

Vse tako zbrane in predelane informacije in organizacijsko znanje je potem nujno potrebno prirediti specifičnim značilnostim konkretne nove majhne države. Nikakor ni priporočljivo posnemati izkušnje drugih (pač praviloma večjih in starejših) zgolj na ta način, da se organizacijske zasnove in sheme zgolj "pomajšajo" na obseg primerjujoče države in se nato enostavno "transplantirajo". To potem zagotovo povzroča motnje v funkcioniranju diplomacije kot organizacije.

Govorec o splošnih vidikih in izkušnjah pri vzpostavljanju diplomatskih organizacij, je mogoče ugotoviti, da velikokrat tudi ni povsem možno izpeljati tistega, o čemer že obstaja določeno strokovno znanje. Gotovo se tudi dogaja, da včasih praksa izsili posamezne rešitve šele potem, ko se npr. pojavijo konkretni pritiski iz (diplomatskega) okolja.

Navedimo še v kratkih potezah osnovne tri organizacijske nivoje v zunanjem ministrstvu in jih dodatno tudi pokomentirajmo - kot ilustracijo za različne organizacijske dileme in njihov prav tako različen vpliv na funkcioniranje takega ministrstva.

Če zelo skopo zapišemo, je osnovna dejavnost, s katero se zunanje ministrstvo ukvarja v funkcionalno-tehničnem smislu (trenutno nas ne zanima vsebinski vidik), posredovanje informacij. To dejstvo ima za organizacijsko zasnovo dve zelo pomembni značilnosti.

Prva je ta, da se informacijski tok neprestano steka tako v zunanje ministrstvo kot iz njega v različnih konkretnih oblikah. Le-tega je treba obdelovati in predelovati tako v vsebinskem kot oblikovnem smislu, ta komunikacijski tok, ki je stalen in dvosmeren, pa je potrebno ves čas tudi vzdrževati (zagotavljati odgovore oz. dajati navodila).

Obenem pa to pomeni nenehno potrebo po usklajevanju posameznih podtokov v okviru osnovnega komunikacijskega toka: usklajevanje v skladu z osnovnimi principi zunanje politike in z njenim spreminjanjem, odvisno pač od različnih dejavnikov. Uspešnost tega usklajevanja je mogoča le z ustrežno organizacijsko zasnovo, ki mora odgovarjati obsegu, globini in intenzivnosti osnovnega informacijskega toka.

V tem smislu je zato važno, da je organizacijska zasnova dosledno vertikalno izvedena v posamezne nivoje, ki tvorijo piramido, ter da se v okviru posameznih

nivojev, horizontalno, opravlja delitev dela glede na posamezne mikro enote (na istem nivoju).¹²

Prvi oz. najvišji nivo v zunanjem ministrstvu predstavlja zunanji minister.

Minister je kot vrh piramide koordinator zunanjih in notranjih impulzov v smislu njihovega usklajevanja in dopolnjevanja - vendar to velja predvsem za temeljne, pretežno okvirne odločitve, v konkretne pa se praviloma ne spušča veliko.

Drugi nivo, ki ga predstavljajo namestniki ministra (državni sekretarji, v organizacijskem smislu pa tudi generalni sekretar), je v vsebinskem smislu najvažnejši. Le-ta je namreč vsebinski, organizacijski in operativni katalizator sprejemanja odločitev in njihovega usklajevanja ter selekcioniranja. Slednje velja predvsem v tem smislu, kaj dokončno doreči na tem nivoju in kaj je tako važno, da se prepusti v odločitev ministru.

Dodajmo pri komentiranju drugega nivoja še naslednjo opazko: menimo, da je koristno, da imajo nove majhne države tri namestnike ministra, in sicer za sosednje države, za bilateralo in za multilateralo.

Za sosedé in za področje bivše skupne države ga je primerno imeti zato, ker imajo te države s svojimi sosedami praviloma neurejeno mejo. V bivši skupni državi meje med posameznimi enotami niso bile pravno-formalno določene, ampak le politično-administrativno. Zunanje meje so sicer bile določene, vendar pa lahko večje in starejše sosedé novonastalih držav dobijo skušnjavo po - čeprav morebiti zelo simboličnem - načenjanju takih vprašanj. Prav tako imajo nove države veliko skupnih nerešenih vprašanj z vsemi naslednicami bivše države. Navedeno je običajno prvi in osnovni problem vsake nove majhne države in prioriteta njene zunanje politike.

Bilateralna vprašanja (če odštejemo že komentirano za sosednje države) so pomembna, saj gre za vzpostavitev in urejanje odnosov nove države z vsemi državami v mednarodni skupnosti. Gre pravzaprav za neskončno vrsto zadev: medsebojni sporazumi o vzpostavitvi diplomatskih odnosov, gospodarskem sodelovanju, viznem režimu, kulturnem sodelovanju, specifičnih zadevah itd. Vsa politična operativa v bilateralni je obsežna in zahtevna, čeprav običajno ni problematična in nerešljiva.

Vsaka nova država se tudi skuša čim hitreje in čim bolj kompleksno vključiti v mednarodno skupnost kot celoto, v njene številne organizacije in integracijske procese, prevzeti skupne norme obnašanja in kodifikacijo pravne regulative, to pa sodi v področje multilateralnih odnosov. Npr.: članstvo v OZN, v ostalih mednarodnih organizacijah, pristopi k mednarodnim konvencijam, sporazumom, urejanje skupnih, globalnih in regionalnih vprašanj itd.

¹² Kot je sicer znano, je pri klasičnih organizacijskih konceptih piramida osnovna ponazoritev vertikalne in horizontalne zgradbe določene organizacije, ki hkrati s tem že pokaže na osnovno naravo in dinamiko odnosov v njej. Piramidno, lahko bi tudi rekli "grozdnato" zgradbo, je vedno možno po posameznih nivojih in enotah še dodatno razdelati, dokler je to, seveda, glede na cilje organizacije še smotno. Spodnji prag takega "drobljenja" je zahteva, da je organizacija še vedno funkcionalna in še ne tako velika, da bi zagotavljanje izvajanja organizacijske funkcije že ogrozilo izvajanje siceršnje osnovne funkcije, zaradi katere je bila organizacija v bistvu ustanovljena. Zato se v praksi poleg klasične Webrove birokratske organizacije, ki je predvsem značilna za državno upravo, velikokrat uporabljajo kombinacije s fleksibilnejšimi organizacijskimi pristopi (prim. npr. Morgan 1989, 64-67).

Tretji nivo je v organizacijskem smislu najzahtevnejši in najpomembnejši, saj je pripravljalni nivo za večino najvažnejših odločitev v ministrstvu.

Po eni strani gre za usklajevanje aktivnosti znotraj posameznih temeljnih enot (10 - 15) ministrstva na nivoju njihovih šefov, po drugi strani pa za pripravo vseh odločitev, ki v okviru posamezne enote ne morejo biti usklajene in dorečene.

Za razliko od drugega nivoja, ki je vsebinsko najbolj zahteven in odgovoren, manj pa je tak po obsegu teh aktivnosti, je tretji nivo izrazito, morebiti celo najbolj obremenjen z obsegom predvsem kompleksnih aktivnosti, ki je na tem nivoju največji. Hkrati pa je šele z izmenjavo informacij na tem nivoju o poteku vseh aktivnosti znotraj posameznih enot možno ugotoviti stopnjo njihove pomembnosti in medsebojne povezanosti ter šele potem izvesti njihovo selekcijo ter vertikalno in horizontalno usklajenost. To se opravlja praviloma dnevno, racionalno in selektivno, kar je možno le ob predpostavki, da vodje posameznih enot brezhibno obvladujejo svoje področje do detajlov in da ostali vodje relativno dobro poznajo njihovo delo, tj. delo svojih kolegov - šefov.¹⁵

Takšno dnevno, običajno jutranje, usklajevanje - v britanskem Foreign Office mu pravijo "jutranja molitev" ("morning prayer" - Edwards 1994, 52) - pod vodstvom predstavnika višjega nivoja, je, zapisano v žargonu operativcev, svojevrstna tlaka, a tudi odlična, nenadomestljiva šola.

Prav gotovo je koristno tako dnevno usklajevanje dopolnjevati z dogovarjanjem še na drugem nivoju in prenašanjem odprtih, strateško pomembnih zadev na prvi nivo. Vidike in modalitete slednjega dogovarjanja in usklajevanja je potrebno doreči posebej v okviru vodilne ekipe MZZ (npr.: kdo je prvi namestnik ministra, kdo koga v nadaljevanju nadomešča, kdo vodi operativni kolegij, kdo ga tu nadomešča itd.)

Organizacijska zasnova mora torej omogočati čim bolj učinkovit, hiter in selektiven pretok informacij kot podlago za prav tako hitro, učinkovito in pravilno odločanje. V tem je po našem mnenju osnovni pomen organizacijske zasnove za kvalitetno funkcioniranje zunanjega ministrstva kot diplomatske organizacije.

Dodajmo še naslednjo kratko opazko, z vsebino katere pa se tu ne nameravamo podrobneje ukvarjati, namreč: v organizacijskem smislu lahko pri funkcioniranju zunanjega ministrstva govorimo o dveh vidikih delovanja.

Prvi je interni organizacijski vidik, kjer ločimo t. i. hišni del (organizacijsko funkcioniranje MZZ) in t. i. mrežni del (organizacijski odnosi med MZZ v ožjem pomenu in mrežo DKP v tujini), drugi pa je eksterni organizacijski vidik, kjer loči-

¹⁵ Opisani primer nam dobro ilustrira zapletenost diplomatskega dela in potrebo visokih uradnikov, da se dobro spoznajo na različna delovna področja in opravila. To dosežejo z opravljanjem različnih del v različnih organizacijskih enotah in si tako v času 15-20 let, kar je okvirni pogoj za dosego šefovskega mesta na tretjem nivoju, ustvarijo solidno poznavanje večine področij (če ne že kar vseh), hkrati pa se na eno do dve področji spoznajo zelo dobro. Takšno kombinacijo univerzalnosti in specializiranosti je možno doseči le, če je horizontalno in vertikalno gibanje osnovni delovni in promocijski princip v organizaciji, kakršna je diplomatska. Tudi zaradi pravkar zapisanega sodi med zelo pomembne odlike dobrega diplomata kumulacija najrazličnejših delovnih izkušenj znotraj profesije. To potem pripelje do t. i. diplomatske rutine, kar bi lahko opredelili kot dobro poznavanje različnih situacij, njihovo hitro operativno reševanje in sposobnost sprotnega posploševanja teh opravil v postopke zunanje-političnega odločanja. Vse to kaže na veliko stopnjo njene državotvorne odgovornosti in s tem zahtevnosti.

mo odnose MZZ z ostalimi resorji v državni upravi ter z ostalimi državnimi in nedržavnimi institucijami in pa odnose MZZ z DKP držav pošiljateljic.

Ta dvojnost, ko mora MZZ delovati v organizacijskem smislu navznoter v okviru svojih notranjih organizacijskih enot ter z mrežo lastnih DKP v tujini, hkrati pa navzven z ostalimi resorji in organi lastne države ter z DKP tujih držav, seveda predstavlja zahtevno in tudi osnovno organizacijsko vozlišče, kjer se MZZ kot diplomatska organizacija izkaže kot funkcionalna.¹⁴

Pri obravnavanju in reševanju predstavljenih temeljnih izzivov, problemov in dilem, s katerimi se srečujejo nove majhne države in njihove diplomacije, je pomembno vsaj v osnovnih potezah predstaviti tudi terminološko pojmovanje diplomacije.

Relativno poenostavljeno rečeno, je diplomacija način urejanja odnosov med suverenimi državami po mirni poti (pogovori, pogajanja), po drugi strani pa je diplomacija kot organizacija (zunanje ministrstvo in diplomatsko-konzularna predstavništva) sredstvo za izvajanje tega urejanja odnosov med suverenimi državami.

Diplomacija ni zunanja politika; diplomacija je sredstvo za izvajanje zunanje politike. Le-to izvaja zunanje ministrstvo določene države, v sestavu katerega so tudi diplomatsko-konzularna predstavništva te države. V parlamentarnih demokracijah ustvarja in določa zunanjo politiko parlament, izvaja pa jo predvsem zunanje ministrstvo kot profesionalna diplomatska organizacija. Lahko torej rečemo, da jo izvajajo profesionalni diplomati, tj. za to usposobljene in izobražene osebe, ki jim je to osnovna profesionalna dejavnost.

Že po tem kratkem vpogledu v terminološki vidik diplomacije smo ugotovili, da je diplomacija kot pojem večpomenska. Oglejmo si zato v nadaljevanju še nekaj definicij diplomacije.

Enciklopedija Slovenije opredeljuje diplomacijo s treh vidikov: prvič je to diplomatska služba določene države oz. sektor v državni administraciji, ki se ukvarja z zunanjo politiko, drugič je to dejavnost držav v mednarodnih odnosih in tretjič je to obvladovanje znanja in metod te dejavnosti pri nastopih v mednarodni skupnosti.

V temeljnem delu slovenske znanosti o mednarodnih odnosih z naslovom "Mednarodni odnosi"¹⁵ opredeljuje avtor dr. Vlado Benko diplomacijo prav tako z več vidikov.

¹⁴ Navedena dvojnost kot temeljna lastnost organizacijske dinamike v diplomatski organizaciji je tudi ena najvidnejših razlik v funkcioniranju med zunanjim ministrom in ostalimi resorji v državni upravi. Morebiti je razlika še najbolj opazna v obnašanju posameznika v teh različnih resorjih. Medtem ko se od uradnika v MZZ pričakuje kroženje znotraj različnih organizacijskih enot (vključno v DKP), pa je v ostalih resorjih obratno: kroženje ni pričakovana oblika uradnikovega obnašanja in dolžna časa, ki ga uradnik prebije na enem delovnem področju, je osnovna determinanta njegove vertikalne promocije. Ali povedano drugače: za uradnika v MZZ je napredovanje pogojeno s kroženjem v organizaciji in s tempom tega kroženja (če ni vključen v to dinamiko, zaostaja), za uradnike v ostalih resorjih pa je napredovanje odvisno ravno od njihove stalnosti v okviru enega delovnega področja (menjavanje različnih področij zavira vertikalno promocijo).

¹⁵ Članek je bil zasnovan in napisan, preden je izšla najnovejša knjiga prof. V. Benka "Znanost o mednarodnih odnosih", zato se reference v tem članku še nanašajo na drugo, prenovljeno izdajo njegove knjige "Mednarodni odnosi" iz leta 1987.

Tako pravi, da ima beseda diplomacija več pomenov, saj lahko z njo razumemo zunanjo politiko neke države, zatem postopke in metode v mednarodnih pogajanjih in pri razreševanju sporov, a tudi aparat zunanjega ministrstva neke države, a tudi specifično dejavnost in spretnost diplomatov v pogajanjih itd. (Benko 1987, 454 - 456).

Največ pozornosti pa namenja dejstvu, da je diplomacija taktično sredstvo, ki ga uporabljajo države v medsebojnem komuniciranju, da bi uresničevale svoje interese. Diplomacija je, kot že rečeno, tudi posebna dejavnost na področju zunanje politike, ki je zaupana posebnim organom, ki so po ustavnih predpisih določene države pooblašteni, da jo zastopajo v mednarodnih odnosih. Iz tega izhaja tudi dejstvo, da je za diplomacijo v organizacijskem smislu značilen obstoj stalne organizacije in osebja ter predvsem stalnih misij v drugih državah.

V klasičnem in še vedno temeljnem delu diplomatske veščine sploh, ki ga je sestavil Sir Ernest Satow - "A Guide to Diplomatic Practice" (prva izdaja 1917, sedmi natis 1994), avtor najprej povzema pojmovanje diplomacije, kot ga navaja Oxford English Dictionary.

Diplomacija je: prvič, urejanje mednarodnih odnosov s pogajanjem, drugič, metoda, s katero se ti odnosi urejajo in izvajajo preko veleposlanikov in diplomatskih odposlancev, tretjič, posel oz. večšina diplomatov, četrto pa večšina oz. sposobnost mednarodnega dialoga in pogajanj; sam pa dodaja še dve lastnosti, in sicer: predmet študija na posameznih univerzah, predvsem evropskih in ameriških državah, ter diplomatska kariera (Satow 1979, 3 - 8).

V nadaljevanju posebej poudarja, da je bistvo diplomacije izvajanje pogajanj zaradi mirnega in civiliziranega reševanja sporov oz. preprečevanja upravljanja mednarodnih odnosov prvenstveno s silo.

Pri tem Satow posebej poudarja, da morajo biti prava pogajanja po definiciji zaupna, tj. tajna, predvsem zato, ker se sicer kot javna sprevržejo v polemiko, kar pa ni več diplomacija. Z vidika naše teme je tudi zanimivo in poučno njegovo opozorilo, da so diplomati uradniki, zaposleni v zunanjih zadevah, tako v zunanjem ministrstvu kot v diplomatsko - konzularnih predstavništvih oz. drugih diplomatskih misijah v tujini.

Definicij diplomacije je verjetno vsaj toliko kot avtorjev, ki so o njej pisali oz. jo proučevali, zato bo dovolj, da zgolj za ilustracijo dodamo še tri.

Sen (1988, 6 - 8) pravi, da sta v razvoju diplomacije (katero sicer utemeljujeta dve splošno sprejeti pravili, namreč da morajo biti ambasadorji sprejeti s strani države sprejemnice in da ne smejo utrpeti škode), jasno razvidni dve etapi: prva zajema čas antike in srednjega veka, značilna pa je po nestalnih in ad hoc odposlancih, druga pa je čas stalnih misij, ki se začnejo v 15. stoletju v Italiji.

Morgenthau (1995, 660 - 667) pravi, da ima diplomacija za svoje delovanje na razpolago dva instrumenta, službo za zunanje zadeve v glavnem mestu svoje države in diplomatske predstavnike, ki jih pošilja v glavna mesta tujih držav, diplomat pa je predvsem simbolični predstavnik svoje države, ki mora kot tak nenehno izvajati simbolične geste ter se tudi izpostavljati simboličnim gestam drugih diplomatov in tuje države, pri kateri je akreditiran, te geste pa služijo za test, na eni strani, prestiža, ki ga uživa njegova država v tujini, na drugi strani pa prestiža, s

katerim njegova lastna država gleda na državo, v kateri je predstavnik akreditiran.

Simoniti (1995, 7 - 10) navaja, da je stalno diplomatsko predstavništvo - z ambasadorjem, diplomati in celotnim osebjem v glavnem mestu tuje države še vedno izredno uporaben in nenadomestljiv instrument in da diplomacija, kljub dejstvu da se skozi zgodovino polni z novimi vsebinami, ostaja v temeljnem smislu v bistvu nespremenjena, namreč, da je to večšina in sposobnost uporabe duha in razuma zato, da se ustvari sožitje med različno hotečimi.

Vsekakor je za slovensko diplomatsko teorijo in prakso izredno pomembno poznavanje, obvladovanje in ustrezna raba slovenskega knjižnega jezika.

Pri rabi slovenščine kot diplomatskega jezika je osnovno izhodišče njeno dobro poznavanje v knjižni obliki. Za normalno jezikovno rast in funkcioniranje v različnih družbenih situacijah in skozi različne jezikovne zvrsti pa je pomembno še kaj več.¹⁶

Z vidika diplomatskega jezika kot osnovnega diplomatovega pripomočka v njegovi interakciji z drugimi diplomati je npr. prav gotovo zelo pomembna žargon-ska raba, ki diplomatom služi v t. i. interni komunikaciji, a tudi eksterni, tj. predvsem diplomatski meddržavni komunikaciji.

Pri tem je potrebno poudariti, da je diplomatov materni jezik, v našem primeru slovenščina, lingvistično izhodišče njegove dejavnosti, ki pa se praviloma - zaradi mednarodne naravnosti sleherne diplomacije - v nadaljevanju uresničuje v tujem jeziku. Materin jezik je izhodiščna točka diplomatove komunikacije v njegovem okolju, na to izhodiščno točko pa se veže uporaba tujih jezikov. In na koncu diplomatovega komunikacijskega procesa se lingvistični tok spet ujame v materinem jeziku.

Nas v tej razpravi v jezikovnem smislu zanima tisti del navedene komunikacije, ki poteka v slovenščini. Tu bo naša pozornost usmerjena predvsem na določena stilska in frazeološka vprašanja, a deloma tudi vplivu tujih jezikov na rabo materinega jezika.

Diplomska sporočila, tako tista za javno rabo kot interna, so stilsko posebna in zvrstno karakterna.

Kratko rečeno, za diplomacijo je značilen suhoparen, skop in ohlapen, vsebinsko nedorečen stil, ki vedno dopušča dodatne možnosti tolmačenja. Pri tem je morebiti še treba poudariti, da je notranja komunikacija (prim. predvsem depeše) jasna, jedrnata in kratka, zunanja pa predvsem izrazito vpljudna, a njena sporočilnost je (seveda) tudi prikrita (med vrsticami). Pri slednji je zaradi formalnosti

¹⁶ V osnovnem smislu gre seveda za to, da je slovenščina kot jezik sposobna zagotavljati in opravljati tudi diplomatsko komunikacijo. Slovenci smo sicer slovenščino kot državni jezik dobili šele pred kratkim, toda temelje njenega vsestranskega funkcioniranja je vsekakor postavil že France Prešeren (prim. Rupel 1994, 20-24). Eden temeljnih elementov zagotavljanja takšne družbene komunikacije, v kateri jezik lahko funkcionira kot diplomatski, je vsekakor izvirna strokovna literatura v nacionalnem jeziku (prevodna literatura npr. ne more v enaki meri zadostiti tej jezikovni funkciji in potrebi). Zraven interne diplomatske komunikacije je to tisti pogoj, ki jezik opremilja z ustreznimi jezikovnimi sredstvi ter jih skozi njihovo uporabo preverja, razvija in spreminja. Slovenščina je torej jezik, sposoben za proizvajanje in posredovanje državotvorne komunikacije v najširšem pomenu. Ko gre za njeno diplomatsko funkcioniranje, jo je zato treba načrtno in zavestno usposabljati in razvijati.

sporočilne oblike poudarek na že skoraj pretirani vpljudnosti - če je le-ta v sporočilu opuščen, je že s tem tudi veliko povedano.

Posebna tema so žargonizmi in z njimi povezana uporaba tujk.

Med slednjimi lahko v jeziku slovenskih diplomatov opazimo močan, verjetno kar prevladujoč anglo - ameriški vpliv, ki je zaradi siceršnje jezikovne dominantnosti tega govornega področja razumljiv. Hkrati pa je zaznavati vpliv srbizmov, kar pa je deloma tudi razumljivo. Srbščina (oz. srbohrvaščina) je bila namreč prevladujoč, čeprav formalno le eden od uradnih jezikov države in predvsem njene diplomacije (tudi vojske, seveda), v kateri smo Slovenci pač živeli pretežni del 20. stoletja.

Uveljavljanje slovenščine kot tudi diplomatskega jezika nikakor ni lahko, saj na tem področju jezikovnega udejstvovanja Slovenci pravzaprav nimamo skoraj nikakršne tradicije. Tu bi lahko npr. navedli korespondenco nekdanjega Republiškega sekretariata za mednarodno sodelovanje, vendar je bila le-ta pre malo tipično in zvrstno diplomatska, da bi zmogla imeti opaznejši vpliv na oblikovanje slovenščine kot diplomatskega jezika.

Ker je o amerikanizaciji v sodobni lingvistiki itak veliko že zapisanega, se bomo v pričujoči študiji raje posvetili drugemu prej omenjenemu jezikovnemu vplivu pri nastajanju slovenskih žargonizmov v diplomatskem jeziku.

S tega vidika si velja ogledati štiri različne primere, ki so po naši presoji zanimivi, uporabni in ne nazadnje tudi tipični za vsakodnevne zagate pri oblikovanju slovenske diplomatske terminologije in žargonizmov.

Prva dilema je, kako v tipskem smislu poimenovati sporočilo, ki ga v diplomatski praksi zunanje ministrstvo pošilja diplomatsko - konzularnim predstavništvom (in obratno).

Tu so mišljena predvsem delovna sporočila, poročila, navodila, zahteve, opazke, komentarji, opažanja. Njihova skupna značilnost je, da so relativno kratka (pretežno ena stran, praviloma ne več kot do dve strani), v vsebinskem smislu obravnavajo samo eno temo, so zaupne narave in se jih pošilja po posebej kriptozашčiteni, običajno elektronski, pošti.

Angleška diplomacija uporablja izraz "despatch" oz. "dispatch" (tudi "telegram"), ameriška pretežno "cable", francoska "depeche", nemška "Depesche" in španska "despacho", v bivši državi pa se je takemu sporočilu reklo "depeša".

Kaj bi bilo pravilno, funkcionalno in razumljivo - po slovensko?

Ker menimo, da tujk ne gre na silo prevajati, sploh pa ne v žargonski rabi, še posebej, kadar je le-ta dejansko pod vplivom internacionalizacije (in diplomacija je taka dejavnost), ponujamo predlog: depeša.

Drug primer se nanaša na problematičnost poimenovanja zapisa pogovora s tujim diplomatom.

V diplomatski praksi je tako, da so pogovori s tujimi diplomati vsakodnevna praksa. Taka srečanja so zelo pomemben vir informacij o nasprotni strani, njenih opažanjih, komentarjih in namerah, pa tudi ustaljena oblika meddržavnega komuniciranja. Zato takim pogovorom, sploh kadar so uradne in formalne narave, vedno prisostvuje mlajši diplomat, ki piše - kaj?

Piše, recimo, zapisnik tega pogovora.

Vendar je ta "zapisnik" treba le nekako žargonsko poimenovati. Je to "zabeležka" ali le "beležka" ali morebiti "zapis" ali še kaj četrtega? Zapisnik vsekakor ne, saj gre spet za kratek, jedrnat in pregleden zapis vsebine pogovora s poudarkom na zapisu tistega, kar je dejal sogovornik, predvsem na novih informacijah in poudarkih, ter tudi na njegovem obnašanju, če je bilo to za pogovorno situacijo informativno posebej povedno.

S tujimi poimenovanji si v tem primeru za razliko od prejšnjega ne moremo kaj prida pomagati. Treba je torej najti izviren slovenski izraz, če je to seveda možno. Kaj je torej bolj slovensko: zabeležka ali zapis?

In v nadaljevanju, kot tretji primer, tesno povezan s prejšnjim: kako poimenovati uradno interakcijsko situacijo med dvema sogovornikoma - diplomatoma (oz. situacijo, v kateri je vsaj eden od sogovornikov diplomat): je to pogovor ali razgovor, morebiti kaj tretjega?

Če pogledamo v Slovar slovenskega knjižnega jezika, ki sicer ne predpisuje jezikovne norme, je pa zaradi obsežnega evidentiranja obstoječe jezikovne prakse in kvalificiranja njene rabe zelo uporaben, in poiščemo dodatno pojasnilo za obravnavane tri primere, ugotovimo, brez ambicije po dokončni odločitvi, naslednje:

- a) - depeša: nujno vojaško ali diplomatsko sporočilo;
- b) - zabeležka: (redko) kratek zapisek, opomba; beležka: delati si zabeležke / tudi: zabeležiti: 1. zapisati: zabeležiti vprašanje;
- beležka: 1. kratek zapisek, opomba: delati si beležke / tudi: beležiti:
1. zapisovati: časnikar beleži izjave;
- zapis: 1. kar je zapisano: prebrati zapis;
- zapisnik: sprotni uradni zapis o poteku kakega uradnega dogodka, sestanka;
- c) - razgovor: 1. navadno množinsko - uradna izmenjava mnenj, stališč: poslovni, uradni razgovori; 2. raba peša - izmenjava mnenj, misli: glasen, sproščen, zaupen, prijateljski razgovor;
- pogovor: 1. izmenjava mnenj, misli: udeležiti se pogovora; 2. navadno množinsko - uradna izmenjava mnenj, stališč: začeli so se uradni pogovori / tudi: pogovor je potekal med štirimi očmi (brez prič, zaupno).

Četrti primer je fraza, ki ima, predvidevamo, svoje korenine tako v anglizmu kot tudi v srbizmu. Gre za frazo, ko npr. slišimo, da je "minister dal kosilo veleposlaniku".

Seveda mu ga ni dal, ampak mu ga je priredil.

Po eni strani gre za vpliv pogoovnega anglizma ("He has given him a lunch."), po drugi pa prav tako za vpliv srbizma ("Dao mu je ručak."). Pri tem si sicer ne bi upali dokončno zatrditi, ali je tudi povezanost z anglizmom neposredna, kot je to - zgodovinsko gledano - s srbizmom, ali pa jo ugotavljamo le posredno, tj. da je lahko srbizem, ki je vplival na slovensko poimenovanje, že nastal pod predhodnim vplivom anglizma.

Navedli in pokomentirali smo le nekaj posameznih jezikovnih in stilističnih situacij, da bi opozorili na problemskost in problematičnost nedorečenega jezikovnega in stilističnega vidika uporabe slovenščine kot diplomatskega jezika.

Ker je torej z vzpostavitvijo slovenske države nastala družbena situacija, ki omogoča in celo zahteva funkcioniranje slovenskega knjižnega jezika tudi kot diplomatskega jezika, je temu fenomenu treba posvetiti ustrezno pozornost. Resnih znanstvenih študij o tem ni, njihova potrebnost pa je nedvomna.

Vzpostavljanje diplomatskih organizacij novih majhnih držav je vsekakor zahteven projekt. Te države se pri uresničevanju le-tega srečujejo z vrsto problemov, ki jih je treba reševati celovito, prilagojeno konkretnim razmeram in dolgoročno učinkovito.

Po našem mnenju mora tako vzpostavljanje temeljiti na specifičnem teoretičnem znanju in na preverjenih praktičnih izkušnjah. Vendar je zaradi objektivne situacije pri novih majhnih državah mogoče zaznati pomanjkanje praktičnih diplomatskih izkušenj in s tem povezanega teoretičnega, predvsem pa organizacijskega znanja. Zato je potrebno mednarodne izkušnje in znanje uporabljati prilagojeno konkretnim karakteristikam posamezne, v našem primeru majhne države.

Z organizacijskega vidika je posebej pomembno, da se organizacijska zasnova zunanjega ministrstva (vključno z DKP mrežo) razvija načrtno in ustrezno prilagaja razmeram, v katerih država deluje, in izzivom, s katerimi se v različnih obdobjih sooča. Stalno razvijanje organizacijskega vidika mora omogočati potrebno fleksibilnost in predvsem racionalnost.

Zaradi izrazito prisotnega pomanjkanja kadrovskih potencialov je za izgradnjo diplomatskih služb teh držav zelo pomembno načrtno in stalno novačenje visokošolskih diplomantov. Z njihovim nadaljnjim diplomatskim izobraževanjem in usposabljanjem je zagotovljen najpomembnejši element dolgoročne trdnosti diplomatske organizacije.

Hkrati se na ta način vzpostavlja jasna objektivna tendenca profesionalizacije diplomatske službe. Slednje je zaradi mednarodne kompetitivnosti in kompatibilnosti teh služb za nove majhne države med odločilnimi dejavniki njihovega uspešnega funkcioniranja v zahtevnem diplomatskem okolju sodobne mednarodne skupnosti.

LITERATURA

- Alapuro, R. (et al.). 1985. *Small States in Comparative Perspective: Essays for Erik Allardt*. Oslo: Norwegian University Press.
- Aldrich, E. Howard. 1979. *Organizations And Environments*. New York: Prentice-Hall.
- Anderson, M.S. 1993. *The Rise of Modern Diplomacy*. London. Benčina, Dragoljuba in Iztok Simoniti. 1994. *Mednarodne organizacije: Priročnik in vodnik*. Ljubljana: DZS.
- Benko, Vlado. 1987. *Mednarodni odnosi*. Maribor: Založba Obzorja.
- Bray, Mark in Packer Steve. 1993. *Education in Small States: Concepts, Challenges and Strategies*. Oxford: Pergamon Press.
- Cooper, Robert. 1997. *The Post-Modern State and the World Order*. *The Economist*, 20.IX.1997, 47-49.
- Čačinovič, Rudi. 1994. *Slovensko bivanje sveta: Razvoj in praksa diplomacije*. Ljubljana: ČZP Enotnost.
- Dahl, A. Robert in Tufte R. Edward. 1973. *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.

- Dembinski, L. 1976. *The Modern Law of Diplomacy*. Dordrecht: Unitar, Martinus Nijhoff Publishers.
- Eisenstadt, Shmuel Noah. 1977. Soziologische Merkmale und Probleme kleiner Staaten. *Schweizer Zeitschrift für Soziologie*, 3, 67-85.
- Edwards, D. Ruth. 1994. *True Brits: Inside The Foreign Office*. London: BBC Books.
- Feltham, G.R. 1993. *Diplomatic Handbook*. London: Longman.
- Fox, Anette Baker. 1959. *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fox, Anette Baker. 1969. The Small States in the International System: 1919-1969. *International Journal* Vol. 24, No. 4, 751-764.
- Geser, Hans. 1992. Kleinstaaten im internationalen System. *Kölner Zeitschrift für Soziologie*, 44. Jg., Nr.4., 627-654.
- Girschner, Walter. 1990. *Theorie sozialer Organisationen*. München: Juventa Verlag.
- Götschell, Laurent. 1997. *Regional Integrity and the Foreign and Security Policy Interests of Small States: A Framework of Analysis*. Predstavljeno na simpoziju o majhnih državah, Bern 1997.
- Höll, Otmar (Ed.). 1983. *Small States in Europe and Dependence*. Wien: Wilhelm Braumüller.
- Kaltenbrunner, Gerd-Klaus. 1987. *Wozu Diplomatie: Aussenpolitik in einer zerstrittenen Welt*. München: Herder.
- Katzenstein, Peter J. 1991. *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. London: Cornell University Press.
- Keber, Dušan. 1996. Problem majhne države. V Rupel, Dimitrij (et al.), *Slovenska smer*, 134-144. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Keohane, Robert G. 1969. Lilliputian's Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organisation*, 23, No. 2, 291-310.
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Langer, Josef in Pöllauer Wolfgang. 1995. *Kleine Staaten in grosser Gesellschaft/Small States in the Emerging New Europe*. Eisenstadt: Verlag für Soziologie und Humanethologie.
- Morgan, Gareth. 1989. *Creative Organization Theory: A Resource Book*. SAGE Publications.
- Morgenthau, Hans J. 1967. *Politics Among Nations*. New York: Milašinović, M. Radomir, 1985. *Teror slobode: Lice i naličje diplomatije*. Zagreb: Jugoart.
- Nicholson, Harold. 1988. *Diplomacy*. Washington: Institute for the Study of Diplomacy.
- Rupel, Dimitrij. 1994. *Čas politike*. Ljubljana: DZS.
- Satow's Guide to Diplomatic Practice. 1979. London in New York: Longman.
- Sen, Biswanath. 1988. *A Diplomat's Handbook Of International Law And Practice*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Senjur, Marjan (Ed.). 1983. *Slovenia: A Small Country in the Global Economy*. Ljubljana: Center for International Cooperation and Development.
- Simoniti, Iztok. 1995. *Multilateralna diplomacija*. Ljubljana: Založba FDV.
- Ure, John (Ed.). 1994. *Diplomatic Bag*. Cambridge: John Murray.
- Uthman, von Jörg. 1985. *Die Diplomaten: Affären und Staatsaffären von den Ostverträgen*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Vital, David. 1971. *The Survival of Small States*. New Jersey: Fair Lawn.
- Watson, A. 1982. *Diplomacy: The Dialogue Between States*. London.